

vergadering **C61**
zittingsjaar 2021-2022

Woordelijk Verslag

Commissievergadering

Commissie voor Landbouw, Visserij en Plattelandsbeleid

van 10 november 2021

Vlaams
Parlement

INHOUD

VRAAG OM UITLEG van Sofie Joosen aan Hilde Crevits, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale Economie en Landbouw, over de Europese landbouwraad van 15 november 2021 – 551 (2021-2022)	3
VRAAG OM UITLEG van Bart Dochy aan Hilde Crevits, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale Economie en Landbouw, over optimalisatieprocedures voor landbouw en visserij na de Brexit – 117 (2021-2022)	5
VRAAG OM UITLEG van Stefaan Sintobin aan Hilde Crevits, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale Economie en Landbouw, over de acties van het Algemeen Boerensyndicaat voor een correcte vergoeding voor landbouwproducten – 146 (2021-2022)	7
VRAAG OM UITLEG van Arnout Coel aan Hilde Crevits, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale Economie en Landbouw, over de goedkeuring door het Europees Parlement van de Farm-to-Forkstrategie – 556 (2021-2022)	11
VRAAG OM UITLEG van Bart Dochy aan Hilde Crevits, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale Economie en Landbouw, over agribashing in het onderwijs – 409 (2021-2022)	14
VRAAG OM UITLEG van Stefaan Sintobin aan Hilde Crevits, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale Economie en Landbouw, over de plannen van de Vlaamse Regering in verband met de reductie van de stikstofuitstoot – 459 (2021-2022)	
VRAAG OM UITLEG van Mieke Schauvliege aan Hilde Crevits, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale Economie en Landbouw, over de scenario's voor de Programmatische Aanpak Stikstof en de biologische landbouw – 570 (2021-2022)	18

VRAAG OM UITLEG van Sofie Joosen aan Hilde Crevits, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale Economie en Landbouw, over de Europese landbouwraad van 15 november 2021 – 551 (2021-2022)

Voorzitter: de heer Bart Dochy

De voorzitter: Mevrouw Joosen heeft het woord.

Sofie Joosen (N-VA): Minister, op de Europese landbouwraad van 11 en 12 oktober laatsleden vroeg u de toestemming van de Europese Commissie om uitzonderlijke maatregelen te mogen nemen voor de varkenssector en zo de nodige steun te kunnen bieden aan deze sector. Ondanks de steun van heel wat lidstaten toen kreeg u toch een njet op uw vraag. Dat was een harde dobber voor de sector, want zoals u weet, staat intussen bij velen het water aan de lippen.

Volgende week maandag 15 november staat er een nieuwe Europese landbouwraad gepland. We weten ondertussen dat u de vraag om steun aan de sector opnieuw op tafel zult leggen. Ik ben benieuwd welke vragen u daar zult stellen, want ik veronderstel dat, als we louter hernemen wat we vorige keer hebben gevraagd, dat onvoldoende zal zijn om de Europese Commissie te overtuigen.

In het verleden werd er reeds een aantal keren een zak geld gegeven vanuit Europa die kon worden verdeeld. Maar deze manier van handelen heeft natuurlijk geen impact op het marktaanbod en is dus geen structurele oplossing. Ik sta niet alleen met die mening, ook onze Europese attaché Pieter Lietaer is blijkbaar diezelfde mening toegedaan, zoals hij twee weken geleden in deze commissie heeft toegelicht.

In de commissie van 13 oktober 2021 heb ik erop gewezen dat het nodig is om over te gaan tot een structurele aanpak. Een grondige hervorming met het oog op duurzaamheid, leefbaarheid en dierenwelzijn moet de Vlaamse varkenssector redden. Maar daarvoor hebben we natuurlijk nog heel wat werk voor de boeg.

Minister, hebt u opnieuw steun van heel wat landen voor uw vraag op de landbouwraad van 15 november?

Welke vragen zult u daar concreet voor de varkenssector op tafel leggen?

Dient de Europese Commissie niet mee na te denken over structurele maatregelen, maatregelen die de sector structureel zullen veranderen, in plaats van steeds te verwijzen naar maatregelen die we kunnen nemen op nationaal niveau?

Wat ziet u nog mogelijk indien u volgende week opnieuw een njet zou krijgen op de Europese landbouwraad?

Zult u, zoals reeds aangekondigd, samen met de verschillende stakeholders uit de sector, opnieuw aan tafel gaan zitten?

Wat zijn uw verwachtingen omtrent deze Europese landbouwraad?

De voorzitter: Minister Crevits heeft het woord.

Minister Hilde Crevits: Collega Joosen, eerst en vooral wil ik beamen dat er effectief een structurele aanpak nodig is. Dat is ook wat ik beoog met de middelen die de Vlaamse Regering heeft vrijgemaakt. Met die steun willen we op langere termijn werken aan een grotere meerwaardecreatie voor de varkenssector en op die manier ook voor grotere marges. Als je meer meerwaarde hebt, heb je ook grotere marges.

Het is belangrijk dat de sector zich veerkrachtiger kan opstellen tegen ontwikkelingen waar de sector niet direct vat op heeft. De liquiditeitssteun wordt dus ook vanuit die optiek georganiseerd.

Ik heb vroeger al gezegd dat ik de druk op de Europese Commissie om maatregelen te nemen absoluut hoog wil houden. Op de landbouwraad van oktober hebben we een heel brede coalitie op de been kunnen zetten, met meer dan twintig lidstaten die onze vraag om EU-steunmaatregelen hebben gesteund.

Die coalitie staat nog altijd overeind. Mijn diensten zijn in contact met de andere lidstaten over deze kwestie. We zullen de crisis in de varkenssector en onze vraag om de activering van steunmaatregelen herhalen op technisch niveau en op de raad. Het is immers de Europese Commissie die de bevoegdheid heeft om deze crisismaatregelen op te zetten.

Op EU-niveau komt het er vaak op aan om te blijven kloppen op dezelfde nagel – lang, lang, lang.

Ook bij eerdere crisissen was het regelmatig zo dat de Commissie niet direct overstag gaat. Samen met andere lidstaten probeer ik dus de druk hoog te houden, zodat de Commissie ook tussenkomt. Per slot van rekening hebben we hier te maken met een EU-brede marktcrisis, en de Commissie is ook het best uitgerust om adequaat op te treden.

Ik ben er ook voorstander van dat de Commissie goed nadenkt over die structurele aanpak. Er is het acuut probleem van de liquiditeit van onze varkensboeren, waar we ook op Vlaams niveau een beetje kunnen ingrijpen, maar daarnaast moet er ook op langere termijn nagedacht worden over hoe we in Europa minder afhankelijk worden van voorkeuren van derde landen, of van de impact van dierziektes zoals de Afrikaanse varkenspest. Ik denk dus dat de actie van de Europese Commissie op beide problemen toegespitst zou moeten zijn, dus zowel liquiditeit als een structurele verbetering.

Natuurlijk kijken de stakeholders uit naar een antwoord op de crisis. Ik houd ook nauw contact met hen. We hebben ook overleg gehad, maar daarop heb ik een paar weken geleden al geantwoord, denk ik. Ze kijken daarbij zowel naar Vlaanderen als naar België, als naar Europa. Zij verwachten ook dat er bepaalde maatregelen genomen zullen worden om tegemoet te komen aan de grote zorgen die er in de sector zijn.

De voorzitter: Mevrouw Joosen heeft het woord.

Sofie Joosen (N-VA): Dank u wel voor uw antwoord, minister. De Europese piste leek twee weken geleden reeds wat dood te lopen door de njet van de Europese Commissie. Ik vind ook dat u vandaag niet echt positief gestemd bent. Het is toch belangrijk dat u de vraag opnieuw op tafel legt. U geeft ook aan dat 3800 familiebedrijven vandaag in financieel en mentaal bijzonder moeilijke omstandigheden werken. Ik denk dus dat het belang van die maatregel op korte termijn heel duidelijk is, en dat die ook best verdedigbaar is. Het zijn natuurlijk geen structurele oplossingen en ze hebben geen impact op het marktaanbod. Het is dus uiteraard heel belangrijk dat we overgaan tot structurele maatregelen als we die sector in Vlaanderen nog een toekomst willen geven. Gelukkig geeft u zelf ook heel duidelijk aan dat u daar naartoe wilt. Ik vind het dan ook doodjammer dat de Europese Commissie momenteel blijkbaar niet in staat is om mee na te denken over de toekomst van die sector en over structurele maatregelen, of daar op dit moment toch niet toe bereid is. Ik hoop op korte termijn op meer ambities, en ik hoop uiteraard dat die zich volgende week al zullen manifesteren.

De voorzitter: Minister Crevits heeft het woord.

Minister Hilde Crevits: We volgen het dossier zeer nauw op. We hebben het zelf op tafel gelegd, dus is het uiteraard ook aan ons om het goed op te volgen.

De voorzitter: De vraag om uitleg is afgehandeld.

VRAAG OM UITLEG van Bart Dochy aan Hilde Crevits, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale Economie en Landbouw, over optimalisatieprocedures voor landbouw en visserij na de Brexit – 117 (2021-2022)

Voorzitter: de heer Arnout Coel

De voorzitter: De heer Dochy heeft het woord.

Bart Dochy (CD&V): Ik heb inderdaad een vraag rond de optimalisatie van de procedures voor landbouw en visserij in het kader van de Brexit.

Na lange onderhandelingen is het Verenigd Koninkrijk (VK) dan toch finaal uit de Europese Unie (EU) gestapt. Er zijn heel wat onderhandelingen gebeurd omtrent de procedures en de visserij is natuurlijk een heel belangrijk dossier geweest. Maar ook het verhandelen van voedingsproducten is voor Vlaanderen natuurlijk heel belangrijk, omdat het Verenigd Koninkrijk een belangrijke afzetmarkt is.

Vandaag zijn we negen maanden na de invoegetrede van de Brexit en de afspraken die daaromtrent gemaakt zijn. In een aantal contacten en bezoeken – niet in het minst ons visserijbezoek in Oostende van een paar weken geleden – hebben we toch wel gehoord dat er af en toe nog wel wat problemen zijn met betrekking tot administratieve procedures. Dat is belangrijk, want het zet eigenlijk voor een stuk de versheid van de producten onder druk. Als er ten gevolge van de administratieve procedure een dag langer gewerkt moet worden om een product te kunnen exporteren naar het Verenigd Koninkrijk, dan betekent dit dat de versheidsdatum verschoven wordt vooraleer het product in de winkelrekken ligt.

Dat gebeurt bijvoorbeeld bij Schotse filet die ingevoerd wordt – dat is dan de omgekeerde richting – naar een visverwerker hier in Vlaanderen.

Minister, ik heb hierover de volgende vragen.

Hoe ervaart u vandaag vanuit de diverse sectoren de uitrol van de Brexit? Wat zijn de uitdagingen en werkpunten waarbij de Vlaamse overheid iets kan betekenen?

Welke verdere overlegmomenten zijn er gepland om de administratieve flow eventueel te optimaliseren?

Hoe kunnen ondernemers nog beter begeleid worden in deze situatie? Ik weet dat uw administratie al heel wat inspanningen geleverd heeft om dit op een goede manier te begeleiden, maar dit kan misschien nog verbeterd en geoptimaliseerd worden.

De voorzitter: Minister Crevits heeft het woord.

Minister Hilde Crevits: Collega, het valt niet te ontkennen dat over de verschillende sectoren heen de administratieve lasten in het kader van de import en de export enorm zijn toegenomen en dat deze administratieve belemmeringen ook veel tijd en geld vragen van onze ondernemingen. Waar de lasten binnen de bevoegdheid van de Vlaamse overheid vallen, beperken we die absoluut tot een minimum.

De medewerkers van de betrokken beleidsdomeinen communiceren ook geregeld zeer actief over de specifieke maatregelen van de Britse overheid met de vertegenwoordigers van de sectoren.

Wat uw tweede vraag betreft, kan ik bevestigen dat er heel regelmatig overleg is tussen Flanders Investment & Trade (FIT), het Vlaams Centrum voor Agro- en Visserijmarketing (VLAM), het Federaal Agentschap voor de veiligheid van de voedselketen (FAVV) en de Federatie Voedingsindustrie (Fevia) met het oog op de verbetering van de procedures. Ook met de douane wordt, bijvoorbeeld in het kader van de doorvoer van door Belgische vaartuigen gevangen vis doorheen het Verenigd Koninkrijk, veelvuldig overlegd en afgestemd.

VLAM informeert via verschillende kanalen. De bedrijven worden op de hoogte gehouden via nieuwsbrieven waarin de veranderingen en te nemen acties worden toegelicht. Verder bevatten de communicaties ook nieuwsupdates die door andere, zowel Vlaamse als federale, diensten worden gepubliceerd.

In aanloop naar specifieke deadlines worden webinars georganiseerd. Op 14 september werd door VLAM, het Agentschap Innoveren en Ondernemen (VLAIO), FIT en Fevia een webinar georganiseerd om onze bedrijven te informeren over de veranderingen die initieel op 1 oktober 2021 zouden plaatsvinden. Dat werd ook ondersteund door de federale overheidsdienst Buitenlandse Zaken, het FAVV en de douane. Er namen 189 bedrijven deel aan deze webinar. Ze kregen daarbij ook de kans om zelf vragen te stellen, wat niet altijd het geval is bij een webinar.

Bedrijven kunnen voor hun specifieke noden ook ondersteuning vragen aan de Brexitconsulent van VLAM.

Op 13 september heeft de Britse Regering een nieuwe timing gecommuniceerd voor de formaliteiten omdat ze meer tijd wil om zich beter te organiseren en een vlotte doorstroming te garanderen.

De maatregelen die op 1 januari 2021 werden genomen, zoals grenscontroles en exportgezondheidscertificaten, blijven van kracht. Maar vanaf 1 januari 2022 moeten producten van dierlijke oorsprong vooraf aangemeld worden door de VK-importeur van onze bedrijven via een ingewikkeld systeem met de welluidende naam IPAFFS (Import of products, animals, food and feed system), een systeem voor de import van producten, dieren, voedsel en voeder.

Dat geldt ook voor samengestelde producten met dierlijke producten. Als je bijvoorbeeld een vers vispannetje over de grens wilt krijgen, moet dat ook aangemeld worden. Gelijktijdig zal ook voor planten, verse groenten en fruit een gelijkaardige verplichte prenotificatie moeten gebeuren via het systeem met de welluidende naam PEACH (Procedure for Electronic Application for Certificates System), een andere procedure voor het elektronisch aanvragen van certificaten. Dat moet 24 uur op voorhand gebeuren. Ik weet niet of u nog mee bent, collega Dochy. Vanaf 1 januari 2022 zijn er dus 2 systemen.

Daarenboven overweegt de Britse regering om een uitzondering te geven voor bederfbare goederen, wat bijvoorbeeld belangrijk kan zijn voor dat vers vispannetje. Maar ze heeft hier nog geen definitieve beslissing over genomen. Dat is voor ons enorm belangrijk voor onze verse producten, want wij hebben door onze snelheid een concurrentieel voordeel. Die uitzondering zou er dus echt moeten komen.

Op 1 juli 2022 worden dan nog een aantal andere maatregelen van kracht. Dierlijke producten, hoogrisicoplanten en plantaardige producten moeten dan vergezeld worden van een gezondheidscertificaat. Dat moet op voorhand aangemeld worden in het IPAFFS. Deze producten zullen dan ook gecontroleerd worden aan vooraf bepaalde grensposten.

Dat is dus een hele administratie die van Britse zijde naar ons komt en waar wij niet verantwoordelijk voor zijn. De uitzondering voor bederfbare goederen is voor ons super belangrijk en we zijn daar verder op aan het werken.

De voorzitter: De heer Dochy heeft het woord.

Bart Dochy (CD&V): Minister, u vraagt: 'Zijt ge nog mee?' Het is eigenlijk om wanhopig van te worden als je nu hoort welke wijziging in procedures er opnieuw is, in principe om dezelfde producten over de grens te zetten. Het lijkt me logisch dat er een controle is en dat er afspraken zijn rond certificering of certificaten die desgevallend noodzakelijk zijn, maar als het voor vis anders moet zijn dan voor groenten, waar zijn we dan eigenlijk mee bezig? In welke mate kan er niet aan bewustmaking worden gedaan, zij het vanuit de Europese overheid, zij het vanuit Vlaanderen, ten aanzien van de Britse administratie om een duidelijke en eenduidige procedure af te spreken voor het transporteren van dergelijke bederfbare en sanitair gevoelige producten? Een eenheidsprocedure bij wijze van spreken, die door iedereen kan worden gevolgd, lijkt mij een absolute meerwaarde.

De voorzitter: Minister Crevits heeft het woord.

Minister Hilde Crevits: Ik ben volledig akkoord, collega Dochy, maar dit komt van het Verenigd Koninkrijk. Het is nu al twee keer dat we onze mensen voorbereiden op een nieuwe deadline en met iedereen gaan spreken. Dat wordt dan weer uitgesteld en er verandert weer iets. Echt leuk is dat absoluut niet. Ik sta absoluut aan uw zijde. Het is complex qua administratie maar we hebben een hele batterij mensen klaarstaan om onze bedrijven te begeleiden.

De voorzitter: De heer Dochy heeft het woord.

Bart Dochy (CD&V): Het is inderdaad belangrijk om vanuit de administratie mensen informatie te geven. Ik neem aan dat de webinar in de toekomst nog wordt herhaald, met de mogelijkheid om vragen te stellen, wat nuttig is. In elk geval dank voor uw inspanning. Maar houd toch onder de aandacht om eventueel verder aan te dringen op een vereenvoudiging van dergelijke procedures.

De voorzitter: De vraag om uitleg is afgehandeld.

VRAAG OM UITLEG van Stefaan Sintobin aan Hilde Crevits, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale Economie en Landbouw, over de acties van het Algemeen Boerensyndicaat voor een correcte vergoeding voor landbouwproducten – 146 (2021-2022)

Voorzitter: de heer Bart Dochy

De voorzitter: De heer Sintobin heeft het woord.

Stefaan Sintobin (Vlaams Belang): Voorzitter, ik hoorde daarjuist de minister zeggen dat we op dezelfde nagel moeten blijven kloppen. Deze vraag is ook zo iets waarbij we op dezelfde nagel moeten blijven kloppen. We hebben deze problematiek toch al een paar keer in dit parlement en in deze commissie besproken. Ik wilde een vraag stellen naar aanleiding van een actie van het Algemeen Boerensyndicaat (ABS), waarvan ik niet meer de juiste datum heb maar het is al een tijdje geleden. Ik ben een tijdje uit roulatie geweest. Het ABS had actiegevoerd aan grootwarenhuizen en distributiecentra. Dat was trouwens niet de eerste keer. Het gaat hier specifiek over het ABS maar het kon evengoed over de Groene Kring gaan. De Groene Kring heeft vorige week nog in verschillende Vlaamse gemeenten actiegevoerd. Ik heb vrijdagavond nog gesproken met een aantal mensen van de Groene Kring. Zeker bij de jonge mensen is er steeds meer het gevoel dat ze moeten overgaan tot actie. Ook zij spraken van het blokkeren van distributiecentra en dergelijke. Maar, soit, dat zullen we in de toekomst wel zien.

Ik wilde het hebben over de acties van het ABS. Het ABS zegt dat er eigenlijk criminele feiten gebeuren door de retailsector door de primaire producenten te behandelen als een soort slaaf, en met stuntprijzen, waar we het hier al een paar keren over hebben gehad, ervoor te zorgen dat de landbouwer niet het inkomen krijgt dat hij verdient. U bent een paar keer aanwezig geweest bij het ketenoverleg, waarvan u zegt dat de actoren soms met getrokken messen tegenover elkaar staan. Maar daarvan is de landbouwer niet gediend.

Die jonge mensen vroegen vrijdagavond ook hoe het nu zit met dat ketenoverleg, wat daaruit kan komen. Ik heb gezegd dat dit momenteel een soort van praatbarak is, meer niet, of op bepaalde momenten misschien zelfs kooivechten. Maar echt veel komt daar niet uit en er wordt al jaren over gesproken.

Minister, wat is uw reactie op deze acties van het ABS?

Welke initiatieven kunt u in de toekomst nemen met betrekking tot deze problematiek?

Welke initiatieven hebt u al genomen?

Bent u bereid om een overleg te organiseren of te sturen? Ik verwijs dan naar het ketenoverleg.

Minister, we leven in een vrijemarkteconomie en kunnen de supermarkten geen verplichtingen opleggen. Ze mogen wel niet onder de prijzen gaan want dan wordt de economische inspectie erop afgestuurd. Bestaat er op federaal vlak geen optie of mogelijkheid om daar een wettelijke basis voor te creëren om supermarkten te verbieden om met dergelijke stuntprijzen te werken? Ik vrees van niet maar ik hoor het graag van u.

De voorzitter: Minister Crevits heeft het woord.

Minister Hilde Crevits: Collega Sintobin, we blijven inderdaad op dezelfde nagel kloppen, en ook terecht, als u het mij vraagt. Er is een heel groot spanningsveld wanneer het gaat over de prijsvorming in de landbouwsector. Terwijl de retail de consument probeert te lokken met dumpingprijzen – herinner u de slogan: duurzaam hoeft niet duur te zijn – vraagt de landbouwer terecht een correcte vergoeding voor de inspanningen die hij levert, die alle kosten dekt en het gezin van een inkomen kan voorzien. Ik heb dan ook absoluut begrip voor de bezorgdheden van het ABS.

Enkele dagen na de desbetreffende actie heb ik nog samengezeten met de vertegenwoordigers van zowel de landbouworganisaties als de andere ketenpartners en het heeft daar een beetje gestoven, zoals men dat in het West-Vlaams zegt. De sfeer was serener dan bij ons eerste overleg maar het is wel een feit dat iedereen engagementen zal moeten opnemen wanneer we tot een eerlijkere prijszetting willen komen.

U vraagt me welke initiatieven ik kan nemen. U hebt er aan het eind van uw vraag naar verwezen dat prijs en aanbod niet worden bepaald door de overheid, en gelukkig maar, zou ik zeggen.

De landbouwsector wordt gekenmerkt door een omgekeerd trechtermodel, waarbij er veel kleinschalige landbouwers zijn die leveren aan minder, maar grotere afnemers, die op hun beurt de producten moeten verkopen aan een handvol retailbedrijven. Om binnen deze marktsituatie toch ruimte te geven aan onze familiale landbouwbedrijven, is de mogelijkheid gegeven aan samenwerkingsverbanden tussen landbouwers om af te wijken van bepaalde mededingingsregels. Zo is het toe-

gestaan om via producentenorganisaties collectief te onderhandelen met toeleveranciers en afnemers. Collectief optreden vermindert de kans om individueel uitgespeeld te worden, kan schaalvoordelen creëren, en kan afnemers garanties bieden over een stabiele toelevering van een overeengekomen kwaliteit.

Niet alle marktdeelnemers beschikken over dezelfde marktinformatie. Daarom heb ik via een wetgevend initiatief de marktdeelnemers verplicht om periodiek markt- en prijsgegevens door te sturen aan het Departement Landbouw en Visserij. Deze gegevens kunnen worden geraadpleegd op de website van ons departement. Met dit initiatief wil ik het gebrek aan transparantie in de voedselvoorzieningsketen wegwerken ten voordele van de primaire producent. In deze context heeft federaal minister Clarinval op mijn vraag ook beslist om een onderzoek te organiseren naar de marge-evoluties van de verschillende actoren uit de agrovoedingsketen. Met de steun van het Prijzenobservatorium van de FOD Economie moet duidelijk worden wat de margeverdeling is van de schakels van die varkensketen. Dat is niet, collega Sintobin, om met de vinger te wijzen, maar wel om ervoor te zorgen dat, zeker tijdens periodes van moeilijke prijsvorming, alle schouders samen de lasten dragen en we dus goed weten wie wat doet. Nu is dat zeer ondoorzichtig, ook voor mij.

Een derde maatregel die de kwetsbare positie in de voedselvoorzieningsketen moet veiligstellen is een initiatief dat mijn federale collega heeft genomen om oneerlijke handelspraktijken te verbieden.

Tot slot is het van belang dat elke boer, elke landbouwer als ondernemer ook voor zichzelf de vraag stelt of hij of zij meer meerwaarde kan creëren. Sommigen slagen daarin door bijvoorbeeld de keten korter te maken of door producten aan te bieden op hun eigen bedrijf. Sommigen gaan zelfs leveringen doen aan de horeca, anderen kiezen dan weer voor andere rassen, voor biologische productie. Ze willen inspelen op milieu- en klimaatvriendelijke productie, verhoogde efficiëntie, dierenwelzijn. In een markt met veel aanbod moet elke boer zijn mogelijkheden tot meerwaardecreatie exploreren. Om hen daarbij te ondersteunen, is er een nieuwe verdienwijzer in opmaak. Het Instituut voor Landbouw-, Visserij- en Voedingsonderzoek (ILVO) is daar zeer intens mee bezig. De wijzer wordt later dit jaar – maar nog dit jaar – gelanceerd. Daarin gaan we in eerste instantie focussen op mogelijkheden en inspiratie voor onze varkenshouders omdat net daar de problemen op dit ogenblik het grootste zijn.

De voorzitter: De heer Sintobin heeft het woord.

Stefaan Sintobin (Vlaams Belang): Het is duidelijk, minister, dat we wat dat betreft op dezelfde golflengte zitten. Dat hebt u de afgelopen maanden al een paar keer bewezen hier in de commissie. Ik vind het een goede zaak dat er een initiatief wordt genomen en dat er transparantie komt wat de keten betreft. Wie en wat is nu echt onduidelijk.

Die oneerlijke handelspraktijken waarnaar ik heb verwezen, gebeuren. Dan treedt de economische inspectie op en gaat dan een koffietje drinken bij het grootwarenhuis in kwestie en daar stopt het. Er is geen echte bestraffing, laat staan dat ertegen opgetreden wordt.

Landbouwers moeten de keten korter maken. U zegt, minister, verkopen op de boerderij zelf, thuisleveringen en dergelijke. Ik heb gesproken met twee jonge kerels die elk een melkveebedrijf hadden. Ze verkochten ook op de boerderij. Eén ervan verkocht kaas, maar hij zegt 'ja, voor mij is dat maar een bijkomstigheid, daar kunnen wij niet van leven.' Het is een beetje de combinatie van de twee. Het is niet door thuisverkoop en thuisleveringen te doen dat je een volwaardig inkomen zult genereren.

En tot slot. Ik heb de indruk dat veel landbouwers – zeker ook jonge landbouwers – een beetje sceptisch staan tegenover die samenwerkingsverbanden en producentenverenigingen. Ikzelf vind het nochtans een goede zaak. Misschien moeten we daar proberen om zo veel mogelijk mensen te overtuigen om inderdaad in zo'n samenwerkingsverband of producentenvereniging te treden. Misschien moet u aan de landbouworganisaties vragen om hun leden de nodige info daarover te geven. Hoe die zaken werken. Ik heb de indruk dat niet iedereen bereid is momenteel om dit te doen en dat velen nog altijd een beetje op hun eilandje leven.

De voorzitter: Mevrouw Joosen heeft het woord.

Sofie Joosen (N-VA): Het is een terechte bekommernis die hier nogmaals wordt aangehaald. We hebben die al een paar keer aangehaald de voorbije weken, maar het is te belangrijk. Daarom is het heel goed dat het ook vandaag nog eens op de agenda staat.

Vlaamse producten zijn namelijk kwaliteitsproducten. Dat zijn producten die inzetten op duurzaamheid, dierenwelzijn. Daar gebeuren heel wat inspanningen momenteel voor. En de consument vindt die aspecten ook steeds belangrijker in zijn of haar aankoopbeleid in de supermarkten. Hier liggen dus zeker kansen en toekomstperspectief voor de landbouwers. Hier liggen uiteraard ook kansen voor de retailsector. Er is niets fout met economische opportuniteiten, maar dan verwachten we natuurlijk ook respect vanuit die retail richting de landbouwers, richting de producenten van die producten. Een eerlijke prijs voor een kwalitatief product. Niets meer, niets minder. En daar hebben we vandaag toch onvoldoende hefboomen voor. Er is werk aan de winkel. De bekommernissen worden gedeeld en er zijn heel wat acties die binnenkort uitgewerkt zullen worden.

Bart Dochy (CD&V): Misschien, minister, toch nog de vraag naar de stand van zaken rond de branche-organisatie. Er wordt inderdaad gesproken over producentenorganisaties en er is, zoals collega Sintobin terecht zegt, een beetje koudwatervrees. Er zijn een beetje minder goede ervaringen van bestaande, misschien te groot geworden en grootschalige structuren waar er zich interne problemen manifesteren en waar mensen zich ook een stuk tegen afzetten als lid van coöperaties. Heel specifiek rond producentenorganisaties is uw opmerking wel terecht, collega Sintobin.

Een brancheorganisatie vind ik een verticale structuur. Dat is dus de kolom. Dat is zo'n beetje het ketenoverleg officialiseren, zou men kunnen zeggen. Minister, wat is de stand van zaken dienaangaande in deze sector?

De voorzitter: Minister Crevits heeft het woord.

Minister Hilde Crevits: Collega Sintobin, om op het eerste luikje te antwoorden, het samenwerkingsverband, dat kun je niet verplichten. De boer is vrij om te doen wat hij zelf wil. Ik heb echter net de uitleg gegeven over dat omgekeerd trechtermodel. Wie alleen is ten opzichte van groteren, en nog groteren, en nog groteren, die is eenzaam en is vaak de pineut van het spel. Je verenigen kan dus ook voordelen hebben, kan op de prijs wegen.

Daarmee kom ik tot de opmerking van de heer Dochy over de brancheorganisatie. Ook de ketens hebben er belang bij dat er voldoende boeren zijn die kwalitatief varkensvlees – in dezen – produceren om aan te bieden. Tijdens het jongste overleg dat we hadden, is er een intentieverklaring ondertekend om een brancheorganisatie op te richten. Alle partners rond de tafel willen dat. Ik vond dat heel positief nieuws. Op dit ogenblik worden de statuten geschreven met de oprichtende partners. Mijnheer Dochy, de ondertekening van de oprichtingsakte is nog voor eind deze maand gepland. Die brancheorganisatie zou dus nog in november worden opgericht. Collega Sintobin, ook in dezen kunnen we niemand verplichten, maar

ook met het volgende GLB gaan we daar heel sterk op inzetten. Dat is voor mij absoluut nodig opdat alle landbouwers, in welk marktmodel ze ook zitten, niet langer zouden worden weggespeeld als zwakste schakel in de keten. Ik vind het verschrikkelijk dat diegene die produceert, uiteindelijk de zwakkeling blijkt te zijn en het slachtoffer is, als het gaat over de varkens, van gestegen voederprijzen en dumpingprijzen. Ik heb al het beeld gegeven: dat is een spons die langzaam maar zeker wordt uitgeknepen, tot er natuurlijk geen water meer in zit.

Collega Joosen, wat die eerlijke prijs betreft, we steunen allemaal dezelfde doelstellingen, denk ik: een kwalitatief product kunnen aanbieden tegen een eerlijke prijs. Binnen het kader van die marktwerking is het mijn bedoeling om ervoor te zorgen dat onze boeren sterk genoeg staan, in hun onderhandelingen, maar ook in hun marktoriëntatie, die tot zo'n prijsvorming kan leiden. Dat is dus eigenlijk de bedoeling van de vier acties die ik heb opgenomen. De brancheorganisatie kun je inderdaad dan als vijfde daarin meenemen.

De voorzitter: De heer Sintobin heeft het woord.

Stefaan Sintobin (Vlaams Belang): Minister, ik ben even verontwaardigd als u over de vaststelling dat de primaire producent eigenlijk inderdaad de zwakste schakel is in het hele verhaal. Ik wil gewoon duidelijk maken, want misschien hebt u dat verkeerd begrepen, dat ik geen tegenstander van samenwerkingsverbanden of producentenverenigingen ben. Integendeel, ik vind dat men samen inderdaad sterker staat, ook wat die brancheorganisatie betreft. Laten we dus hopen dat dat een positief effect heeft. De heer Dochy verwees naar de koudwatervrees bij sommigen. Nogmaals, we moeten allemaal, ieder vanuit zijn eigen functie, proberen mensen ervan te overtuigen om mee te doen met zo'n samenwerkingsverband, en hopen dat dat daadwerkelijk een impact zal hebben op het inkomen van de landbouwer. Bedankt.

De voorzitter: De vraag om uitleg is afgehandeld.

VRAAG OM UITLEG van Arnout Coel aan Hilde Crevits, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale Economie en Landbouw, over de goedkeuring door het Europees Parlement van de Farm-to-Forkstrategie – 556 (2021-2022)

Voorzitter: de heer Bart Dochy

De voorzitter: Er staan nu twee samengevoegde vragen op de agenda. De eerste is van mevrouw Talpe en de tweede van de heer Coel. Ik zie echter dat collega Talpe niet aanwezig is. Ik heb ook niets van haar gehoord.

De heer Coel heeft het woord.

Arnout Coel (N-VA): Ze had dat laten weten, maar in onderling overleg hebben we besloten de vraag toch te stellen, gezien de aankomende begrotingsbesprekingen.

Minister, op 20 oktober keurde het Europees Parlement zijn versie van de Farm-to-Forkstrategie goed. Het parlement schaarde zich daarmee achter een aantal belangrijke ambities uit het plan van de Europese Commissie, zoals de halvering van het gewasbeschermingsmiddelengebruik en het opschalen van het aandeel biolandbouw tot 25 procent tegen 2030, maar het deed daarnaast ook een hele reeks aanbevelingen. Zo wil het onder andere een exportverbod op schadelijke gewasbeschermingsmiddelen, vraagt het dat gezonde en duurzame voeding belastingvrij zou worden gemaakt, vraagt het meer inspanningen om de positie van de landbouwers in de toeleveringsketen te versterken en wil het een eerlijk aandeel

voor de landbouwers van de winst uit duurzaam geproduceerd voedsel. Zo moet het mogelijk worden om van duurzame landbouw een economisch levensvatbaar businessmodel te maken.

Voor- en tegenstanders van de Farm-to-Forkstrategie zwaaiden de afgelopen weken met studies naar elkaar. Naargelang de bron is volgens de ene groep deze strategie de enige juiste weg naar een duurzame Europese landbouw en zal de strategie volgens de andere leiden tot een groter grondbeslag, hogere voedselprijzen en potentieel zelfs een voedseltekort, dat zal moeten worden gecompenseerd door de massale import van voedsel.

Deze discussie kleurde ook grotendeels het debat in het Europees Parlement, en vooral dan de vraag of de Commissie een eigen studie van haar eigen studiedienst, het Joint Research Center (JRC), had achtergehouden. Maar finaal werd de strategie wel met een vrij ruime meerderheid goedgekeurd. Het is nu uitkijken naar de vertaling van deze strategie in de concrete wetsvoorstellen door de commissie.

Minister, hoe beoordeelt u de bijkomende aanbevelingen die het Europees Parlement formuleerde?

De Commissie zal nu met concrete regelgeving komen. Maar welke stappen kan Vlaanderen ondertussen al ondernemen om de reeds gekende doelstellingen uit de Farm-to-Forkstrategie ook op Vlaams niveau te realiseren?

Wat zijn volgens u daarbij voor de Vlaamse landbouwsector de grootste uitdagingen bij het implementeren van die strategie?

Het debat in het Europees Parlement werd sterk gekleurd door intentieprocessen over de waarde van wetenschappelijke studies. Draagvlak voor een dermate ingrijpende shift in onze voedselproductie zullen we echter niet vergroten met een informatieoorlog, zoals een Vlaamse krant titelde. Minister, hoe beoordeelt u de wetenschappelijke onderbouw van de Farm-to-Forkstrategie? En plant u op Vlaams niveau nog bijkomende studies en onderzoek om de impact van deze strategie op onze Vlaamse landbouwsector in kaart te brengen?

De voorzitter: Minister Crevits heeft het woord.

Minister Hilde Crevits: De aanbevelingen van het Europees Parlement over Farm to Fork zijn in de eerste plaats gericht aan de Europese Commissie. Het is de Commissie die die voorstellen gestalte moet geven.

Ik vind een aantal van die aanbevelingen positief en kan me erachter scharen. Zo is er bijvoorbeeld de suggestie om de positie van de landbouwer in de voedselketen te verbeteren. U weet dat ik daar heel hard voor ijver, en ik ben blij dat het Europees Parlement aan hetzelfde zeel trekt.

Een aanbeveling waar ik minder enthousiast over ben, is die waar het parlement voorstelt dat lidstaten bindende streefcijfers moeten opnemen in hun GLB Strategisch Plan. Ik werk zeer actief mee aan de doelstellingen, ook binnen het gemeenschappelijk landbouwbeleid, maar zeker gezien de bevoegdheidsverdeling in ons land kun je dit niet zomaar gaan copy-pasten. Ik wil nog eens beklemtonen dat het GLB Strategisch Plan niet op alle uitdagingen een antwoord kan bieden. Er zijn ook andere instrumenten nodig om bij te dragen tot de vele verwachtingen die gesteld worden aan onze landbouwsector. Dan denk ik bijvoorbeeld aan ons Strategisch Plan voor de biologische landbouw. Dat draagt bij aan het stimuleren van de groei van dit type landbouw dat ook Farm to Fork een duw in de rug wil geven. Ook de herzieningen in het regelgevende kader rond innovatieve veredelings technieken kunnen in dit perspectief soelaas bieden.

De grootste uitdaging ligt volgens mij in het feit dat we ervoor moeten zorgen dat we het doelpubliek van Farm to Fork, zij die de ambities uiteindelijk moeten waarmaken, meekrijgen. In de eerste plaats denk ik aan de boeren. Naast de principiële discussie over de zin of onzin van bepaalde doelstellingen moeten we ook zorgen dat wat we aan hen vragen, haalbaar is. Er moet dus ambitie zijn, maar het moet ook haalbaar zijn.

Ook de consumenten spelen een belangrijke rol in het verhaal van Farm to Fork, dat vergeten we heel vaak en gemakshalve. We moeten hen ook mee op de kar krijgen. Een deel van onze bevolking is klaar om het consumptiepatroon en dus ook het aankoopgedrag aan te passen of heeft dat al gedaan. Maar niet iedereen wil of kan zo gemakkelijk anders gaan consumeren. Dus hier ligt ook een hele grote uitdaging voor Farm to Fork.

Ten slotte zijn er ook een aantal beleidsdoelstellingen onvoldoende belicht. Zo denk ik bijvoorbeeld aan de impact die de doelstellingen hebben op de toegang tot grond voor onze jonge boeren. Het is dus broodnodig dat we ervoor zorgen dat we met een oprechte, uitgestoken hand naar onze landbouwers kunnen stappen.

Ik beschouw de Farm-to-Forkstrategie ook als een beleidsdocument van de Europese Commissie dat gebaseerd is op de laatste wetenschappelijke inzichten. Daarom ook hebben zowel de Raad als het Europees Parlement de strategie verwelkomd. Waar het volgens mij nog aan ontbreekt is een gedegen en volledige impactanalyse. Ik zal hiervoor blijven pleiten samen met mijn Waalse en federale collega's. Er zit daar geen ruis op de lijn.

Wat betreft de resultaten van de JRC-studie is het moeilijk om gevolgen te trekken voor de Vlaamse landbouw. In de studie wordt er geen onderscheid gemaakt tussen lidstaten of regio's, dus daar kan ik eigenlijk nog niet zoveel over zeggen.

De voorzitter: De heer Coel heeft het woord.

Arnout Coel (N-VA): Bedankt voor uw antwoord. Ik denk dat het goed is dat u een aantal kanttekeningen plaatst bij die aanbevelingen. Ik denk dat er daar wel een aantal voor discussie vatbaar zijn.

Ik deel ook uw uitgangspunt dat het vooral zaak zal zijn om de boeren, die toch de grootste actor zijn in de uitvoering van deze strategie, mee te krijgen. Dat zal ook alleen maar lukken als daar een vraag vanuit de markt tegenover staat naar de producten die beoogd worden om te worden geproduceerd via deze strategie.

Ik ben ook blij te vernemen dat er in sommige beleidsdomeinen wel goede afstemming is tussen de verschillende regio's van dit land. Maar ik had daar toch een bijkomende vraag over. U zegt dat u vanuit de Raad de strategie ook ondersteunt. Tijdens de vorige zitting van de commissie hebben we de heer Lietaer te gast gehad, die de dynamiek tussen de Commissie en de Raad van de voorbije maanden een beetje is komen toelichten. Wat daar opvalt, is een zeker spanningsveld waarbij de Commissie een bepaalde richting wil inslaan, namelijk die van de meer duurzame landbouw, en dat daar vanuit de Raad – die perceptie leeft alleszins – wat op de rem wordt gestaan. Kunt u toelichten hoe intra-Belgisch dat standpunt bepaald wordt tussen de regio's? En hoe voelt u aan welke kar wij daar trekken in het overleg binnen de Raad? Welke strekking hangen wij daar vooral aan?

De voorzitter: Minister Crevits heeft het woord.

Minister Hilde Crevits: Collega, het is absoluut niet zo dat er een spanningsveld is op het vlak van ambities richting een meer duurzame landbouw. Mijn grootste zorg gaat over hoe we dat gaan waarmaken. Je kunt een doelstelling formuleren, maar dan moet je echt 'in de plat duiken' en zeggen: op die manier, op die manier

en op die manier kunnen we dat waarmaken. En daar maak ik mij wel wat zorgen over. We moeten onze boeren absoluut meekrijgen in dat verhaal en hun ook inkomenszekerheid geven. Nu heb ik vooral het gevoel dat ze de boeman zijn van alles en iedereen. In die zin wordt het enthousiasme wel heel fors gefnuikt. Dat is een steeds groter wordend probleem. Ik vind dat men daar Europees ook aandacht voor moet hebben.

De voorzitter: De heer Coel heeft het woord.

Arnout Coel (N-VA): Ik deel die bezorgdheid. Het is belangrijk dat de richting duidelijk is. Maar hoe we daarnaartoe gaan, dat moet uitgewerkt worden met alle betrokken actoren. Het is dan minder belangrijk hoe hoog de lat exact gelegd wordt. Er moeten vooral concrete acties komen om die doelstelling dichterbij te brengen, iets wat misschien ook inspirerend kan werken voor andere actuele discussies.

De voorzitter: De vraag om uitleg is afgehandeld.

**VRAAG OM UITLEG van Bart Dochy aan Hilde Crevits, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale Economie en Landbouw, over agribashing in het onderwijs
– 409 (2021-2022)**

Voorzitter: de heer Joris Nachtergaele

De voorzitter: De heer Dochy heeft het woord.

Bart Dochy (CD&V): Minister, het mentale welzijn van landbouwers is iets wat u als minister na aan het hart ligt. U hebt heel wat inspanningen gedaan en hebt ook al op verschillende fora gezegd dat de polariserende beeldvorming voor u ook een element is dat meespeelt in het welbevinden van land- en tuinbouwers.

Ook vanuit Boeren op een Kruispunt wordt er heel hard gewerkt rond deze problematiek. Zij zetten zich in om de beeldvorming rond land- en tuinbouw correct te maken. Ook landbouworganisaties organiseren jaarlijks infodagen over land- en tuinbouw, open bedrijvendagen, Dag van de Landbouw enzovoort, om een correct beeld te proberen vormen van die sector.

Nu was ik nogal met verstomming geslagen toen ik in kennis werd gesteld van een publicatie voor leerlingen van het derde leerjaar. Het gaat om 'Wouw 3' van Die Keure, waarin men een beeld geeft van landbouwers, onder de titel 'Boeren blokkeren de snelweg'. Ik lees u even voor wat daar in de lesopdracht meegegeven wordt. Ik weet het, het gaat over wat staken en demonstreren is. Maar het verschil tussen staken en betogen wordt daar niet geduid, wetende dat landbouwers als zelfstandigen niet kunnen staken. Ze kunnen op de baan komen om te betogen, maar ze kunnen niet staken.

Ik lees het toch even voor: "Alle koeien, varkens, kippen ... produceren samen veel mest. Boeren gebruiken die mest ook op het land. Dat vervuult de grond, de lucht en het water op onze aardbol. De minister wil dat de boeren machines gebruiken om de mest minder schadelijk te maken. Maar de boeren gaan niet akkoord met de dure en strenge regels van de minister. De boeren blokkeren daarom de snelweg met hun tractoren." Hier wordt mest dus heel eenduidig als een vergif bestempeld en boeren als mensen die niet bereid zijn op vragen om duurzamer te produceren. Terwijl u maar al te goed weet, minister, dat dat niet zo is. Er gebeuren heel wat inspanningen. U voert ook promotie rond innovatie en dergelijke meer. De sector doet dus een inspanning. Er zijn natuurlijk problemen. Soms wordt er

eens betoogd – dat zal wel zo zijn. Maar in elk geval heeft elke medaille twee kanten. Het wordt hier bijzonder eenzijdig voorgesteld. Daarom durf ik te spreken van een systeem van bashen, waarbij men die zaken – ik vrees moedwillig – in een verkeerd daglicht stelt. En als men dat doet voor leerlingen van een derde leerjaar, dan weet je ook wat zij daarvan meedragen: zij geloven wat er wordt geschreven, ze geloven wat de meester op dat moment zegt. Ik vind het compleet onverantwoord om op die manier met tendentieuze taal in schoolboeken te komen.

Minister, hoe staat u tegenover dergelijke beelden en teksten in werkboeken van kinderen in de lagere school?

Hoe kan er eventueel voor worden gezorgd dat tijdens de opleiding van onze kinderen de aspecten van de landbouw correct worden belicht? Ik vraag geen verheerlijking van de landbouw, ik vraag enkel en alleen een correct beeld.

We stelden reeds diverse vragen aan collega-ministers, onder andere aan uw collega Weyts in verband met agribashing rond dierenwelzijn. Kunt u een initiatief nemen om dit fenomeen in een breder kader te plaatsen en om het welbevinden te verbeteren? Kan dat worden opgenomen in het actieplan welbevinden dat u aan het opmaken bent?

De voorzitter: Minister Crevits heeft het woord.

Minister Hilde Crevits: Collega Dochy, ik heb het voorbeeld waarnaar u verwijst ook in mijn mailbox gekregen en gelezen. Ik betreur enorm hoe de boeren in een negatief daglicht worden gesteld. Ik zal u één uit het leven gegrepen voorbeeld meegeven. Ik was onlangs te gast in Oost-Vlaanderen, voorzitter, bij een jonge boerin die in korte keten varkensvlees verkoopt, in een winkeltje. Dat vlees is trouwens heel lekker, ik heb er natuurlijk wat van gekocht. Zij heeft een dochter en die droeg een sweater die de buurvrouw had gemaakt. Daarop stond 'fiere boerendochter'. De boerin vertelde: 'Gelukkig is onze dochter zeer assertief, maar je houdt het niet voor mogelijk welke verwijten ze hele dagen naar het hoofd geslingerd krijgt. En dat zet toch wel heel wat mentale druk op onze boerenstiel.'

We hebben het hier al vaak over gehad. We zullen het debat hier dus niet opnieuw voeren. Ikzelf en ook mijn voorgangers hebben al een aantal initiatieven genomen om een correct beeld te scheppen van onze Vlaamse land- en tuinbouw. Er is een schitterend online educatief pakket van het Vlaams Centrum voor Agro- en Visserijmarketing (VLAM) 'Wat komt er op je bord'. Recent werd het project Oog voor Lekkers gelanceerd in de scholen dat melk, groenten en fruit aanbiedt op school, maar ook informatie over het landbouwleven meegeeft. Daarbij richten we ons op het basisonderwijs, maar ook op het secundair onderwijs en het hoger onderwijs. Er zijn dus zeer veel initiatieven. Maar toch word je dan met zo'n schoolboek geconfronteerd.

Naar aanleiding van wat we meemaakten begin dit jaar, collega's, heb ik een schrijven gericht aan alle uitgeverij om eens rond de tafel te zitten. U mag raden hoeveel uitgeverijen er hebben gereageerd op mijn vraag: één. Maar één is beter dan geen, zegt men vaak. We zijn dus nu in gesprek met één uitgeverij om nauwer te gaan samenwerken om die landbouwrealiteit niet altijd op een negatieve, maar ook op een positieve manier in de kijker te zetten. Ik zal in ieder geval verdere initiatieven nemen om ook met de andere uitgeverijen te spreken. Ik vind het immers natuurlijk wel belangrijk dat de informatie die wordt gegeven, ook correct is.

Het imago van onze sector is in het ILVO-onderzoek (Instituut voor Landbouw-, Visserij- en Voedingsonderzoek), dat u allen kent, geïdentificeerd als één van de zeven grote stressfactoren die een impact hebben op het welbevinden van de

Vlaamse boeren en boerinnen. Ik sprak dus met uitgeverijen, maar ik heb als minister geen vat op wat ze schrijven. Dat bepalen ze zelf. Maar ik vind het wel van belang dat we daar wat aandacht voor hebben.

Daarnaast is er natuurlijk het actieplan welbevinden dat geactualiseerd wordt. Daar wordt in de komende maanden verder aan gewerkt.

De voorzitter: De heer Dochy heeft het woord.

Bart Dochy (CD&V): Dank u wel voor deze duiding, minister, en voor de aandacht die u hebt voor deze problematiek in het actieplan welbevinden.

Ik heb er geen zicht op hoeveel uitgeverijen er actief zijn op het vlak van dergelijke leerboeken, maar ik hoop toch dat er – misschien op basis van een bijkomende oproep – rond de tafel gezeten kan worden met die uitgeverijen. Ik weet dat ik ook een meldpunt heb waar mensen kunnen aangeven wat hen tegen de borst stoot, of wat ze effectief opmerken, hetzij in schoolboeken, hetzij op andere plaatsen. Ik heb daaromtrent al een aantal reacties binnengekregen en ik probeer dat wat te bundelen. Dat geeft toch wel aan dat het bij mensen uit de sector heel gevoelig ligt.

Ik herhaal nogmaals: ik vraag niet dat er een beeld gegeven wordt van verheerlijking van de landbouwsector. Ik vraag gewoon dat er een correct beeld gegeven wordt, en dat men ook de nuances en het wederwoord in deze meeneemt, zelfs in leerboeken.

De voorzitter: De heer Sintobin heeft het woord.

Stefaan Sintobin (Vlaams Belang): Collega Dochy, je moet altijd opletten met het opzetten van meldpunten. Voor je het weet, wordt het een 'kliklijn' genoemd. Wij hebben daar alle ervaring mee. Maar ik heb u van in het begin gesteund met uw meldpunt. Ik heb dat ook op sociale media gezet, want ik vind het een regelrechte schande, wat hier gebeurt. Er worden natuurlijk wel meer dwaasheden verkondigd in ons onderwijs. Ik verwijs maar naar de hinderwaanzin die onderwezen wordt op onze schoolbanken. Het voorbeeld dat collega Dochy geeft, is eigenlijk een regelrechte schande. Men verwijst hier naar de uitgeverij, maar ik vraag me eigenlijk af wie dergelijke onzin neerpent. Het is ook niet alleen de verantwoordelijkheid van de uitgeverij. Het is ook de verantwoordelijkheid van de scholen die toelaten dat dergelijke onzin verkocht wordt. Als ik directeur was van een school en ik zag een dergelijk leerboek, dan zou ik verbieden dat te geven. Net zoals collega Dochy zou ik zeggen: we moeten de land- en tuinbouwsector niet verheerlijken, maar gewoon een realistisch beeld schetsen.

Minister, ik weet dat u daarin weinig bevoegdheid hebt. Minister Weyts kan daar toch wel iets meer mee doen, dacht ik. Ik zou niet alleen de uitgeverijen aanschrijven, misschien moet minister Weyts ook de scholen aanschrijven om erop te wijzen dat het een absoluut incorrect beeld is dat daar wordt geschetst. Net zoals collega Dochy krijg ik getuigenissen vanuit de landbouwsector die echt schrijnend zijn. Dat zijn echt schrijnende mails en telefoonberichten die we krijgen van mensen en gezinnen. Het gaat over gezinnen. Sommige mensen schijnen niet te beseffen dat het over gezinnen gaat: man, vrouw en kinderen die moeten leven en soms overleven. Ik vind het dus echt een regelrechte schande.

Minister, ik ben opgegroeid met elke zondagnamiddag te kijken naar Boer en Tuinder – ik heb dat hier al eens gezegd – en misschien moet dat opnieuw op tv gebracht worden. Dat is natuurlijk plattelands-tv. Ik wil maar zeggen dat 'agribashing' – zoals collega Dochy het noemt – ook voorkomt in de media. Ook de media spelen daarin een verschrikkelijke rol. Er wordt altijd sensatie gezocht, en

altijd wordt de landbouw met de vinger gewezen. Dat is al jaren aan de gang, en ik kan mij daar mateloos aan ergeren.

De voorzitter: Mevrouw Grosemans heeft het woord.

Karolien Grosemans (N-VA): Voorzitter, minister, collega Dochy, ik heb het fragment ook met enig ongeloof gelezen. Samengevat zou ik zeggen dat dat er 'los over' was. Ik heb echt met mijn ogen geknipperd. Het getuigt van enorm weinig respect. Ik kan me ook echt voorstellen dat dat bij landbouwers enorm gevoelig ligt. Ook voor ons kan agribashing absoluut niet door de beugel. Ik heb wel begrepen dat de uitgeverij ondertussen een mea culpa heeft geslagen en heeft gecommuniceerd dat dat zeker niet de bedoeling was.

Als ik een reactie mag geven vanuit onderwijs: wij proberen met de commissie Onderwijs de onderwijskwaliteit te verhogen vanuit verschillende invalshoeken, ook op het vlak van de handboeken. Een boek is een onderdeel van de didactiek. Wat in zo'n boek staat, moet uiteraard correct zijn, niet meer of niet minder. Als dat niet zo is, dan mag dat zeker gezegd worden. Ik vind het dan ook heel goed, collega Dochy, dat u dit hier aanhaalt in deze commissie.

Ik geef nog mee als reactie op collega Sintobin dat minister Weyts op dit moment werkt aan een kwaliteitsalliantie voor schoolboeken via een onafhankelijke werkgroep onder leiding van onderwijsexpert Luc De Man. Die bekijkt momenteel de handboeken, de digitale leermiddelen en de infoboeken. Deze groep zal ook strategische adviezen formuleren. We zullen deze problematiek zeker blijven opvolgen in de commissie Onderwijs.

De voorzitter: Minister Crevits heeft het woord.

Minister Hilde Crevits: Dank u wel. Ik ben blij met alle tussenkomsten die hier gedaan werden. Maar daarmee lossen we natuurlijk het probleem niet op. Als iemand zich excuseert, is dat wel interessant, maar ondertussen zijn de boeken wel gedrukt, liggen ze in alle klassen en komen ze binnen in vele huiskamers. Dat vind ik eigenlijk wel erg. Die 'sorry' staat echter niet in die boeken en komt niet binnen in al die klassen. Dat is iets als een rechtzetting in een krant. Eerst wordt iets op de cover gezet, waarna een dag later onderaan op pagina 29 gezegd wordt dat dat verkeerd was. Zo'n excuusbericht wordt door niemand gezien. Daar heb ik het dus wel een beetje moeilijk mee. Maar beter een sorry dan helemaal geen inzicht, natuurlijk.

Sowieso is onze administratie zeker beschikbaar om mee te werken met de uitgeverijen. Ik heb u dat al gezegd voor u deze vraag stelde. Ik heb in het begin van dit jaar al contact gezocht, maar er heeft slechts een iemand gereageerd. Het is wel belangrijk dat we uit die reactie goede dingen afleiden en misschien zo correcte informatie kunnen bezorgen aan andere uitgeverijen. Collega Sintobin, het is een verantwoordelijkheid van iedereen – van de politiek, van de media, van het onderwijs, van de ouders – om onze jeugd te leren om kritisch na te denken en om dat te doen op basis van de juiste informatie. Ik vind namelijk dat iedereen recht heeft op zijn mening. We moeten ook grondige debatten kunnen voeren. Soms doet dat pijn. Er wachten ons hier nog grote debatten in de toekomst. Maar het voorbeeld van de heer Dochy is zo bij de haren gesleurd en is zo'n foute framing dat het niet anders kan dan choqueren. Er wordt dus zeker verder gewerkt. Ik ben blij met de steun die er hier gekomen is.

De voorzitter: De heer Dochy heeft het woord.

Bart Dochy (CD&V): Dank u wel. Het klopt inderdaad, zoals collega Grosemans zegt, dat de uitgeverij gereageerd heeft, weliswaar schriftelijk. Ze heeft ondertussen ook laten weten dat het artikel in de volgende druk van dit boek geschrapt

wordt en vervangen wordt door iets over moerasindianen die meer toiletten willen, wat natuurlijk ook een heel belangrijke problematiek is. Ik heb de nieuwe versie van deze bladzijde van het boek ontvangen.

In elk geval betekent dit ook dat er een zeker besef is dat het er toch wel over was, bij wijze van spreken. Het is belangrijk dat we dat opvolgen en dat signaal blijven geven. Ik ben blij met het initiatief van de minister om de uitgeverijen nogmaals te vragen om daar aandacht voor te hebben en eventueel daaromtrent rond de tafel te zitten.

De voorzitter: De vraag om uitleg is afgehandeld.

VRAAG OM UITLEG van Stefaan Sintobin aan Hilde Crevits, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale Economie en Landbouw, over de plannen van de Vlaamse Regering in verband met de reductie van de stikstofuitstoot – 459 (2021-2022)

VRAAG OM UITLEG van Mieke Schauvliege aan Hilde Crevits, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale Economie en Landbouw, over de scenario's voor de Programmatische Aanpak Stikstof en de biologische landbouw – 570 (2021-2022)

Voorzitter: de heer Joris Nachtergaele

De voorzitter: De heer Sintobin heeft het woord.

– Bart Dochy treedt als voorzitter op.

Stefaan Sintobin (Vlaams Belang): Minister, ik heb u enkele weken geleden beloofd dat ik in deze commissie zou komen met een vraag over de stikstofproblematiek. Ik ga ervan uit dat dat deze namiddag tijdens het actualiteitsdebat waarschijnlijk ook nog wel even boven water zal komen.

De voorzitter: Mag ik even aandacht vragen voor de vraag, collega Coudyser? We horen collega Sintobin niet met zijn belangrijke vraag.

Stefaan Sintobin (Vlaams Belang): Het is niet van niet horen maar het is een beetje vervelend. Voilà, ik ben mijn draad kwijt. *(Opmerkingen)*

Minister, ik heb het over het stikstofdebat. Als ik de laatste dagen sommige media, sommige politieke partijen en ook andere mensen mag geloven, lijkt het wel dat de landbouw er nog goed uitkomt wat betreft het klimaatplan. Wat de mensen er niet bij vertellen, is dat er nog iets na het klimaatplan komt. Als ik dat lees – veel concreets is dat niet maar we zullen er deze namiddag misschien meer over horen – betwijfel ik of de landbouwsector effectief goed wegkomt met dat klimaatplan. Er staan toch een aantal zaken in waarvan ik zeg dat dat nogal wat druk zet. U zegt dat niet, maar een andere minister die meer begaan is met natuur en milieu dan met landbouw zegt dat wel. Maar dat is voor straks.

Wat het stikstofdebat betreft, moet ik het dossier niet meer schetsen denk ik, voorzitter. Ik denk dat de meeste mensen het dossier wel opvolgen. Toch was het zo dat een krant, en dan nog De Standaard, eigenlijk al wist welke richting het zou uitgaan en dat er blijkbaar al enige eensgezindheid was binnen de Vlaamse Regering.

De belangrijkste punten uit het scenario samengevat, volgens De Standaard toch, zijn de volgende. De grootste stikstofvervuilers, die in 2016 een code rood hebben

gekregen, moeten hun uitstoot met 100 procent verminderen. Dat betekent 'schluss', gedaan. Varkens- en pluimveehouders die nog geen emissiearme stal hebben, moeten tegen 2030 hun stikstofuitstoot met 60 procent terugschroeven. Rundveehouders moeten hun stikstofuitstoot met 15 procent reduceren. De mestverwerkende bedrijven met de grootste stikstofimpact moeten een vermindering van 30 procent realiseren. Dat konden we lezen in de krant.

Er zijn al een aantal reacties omdat het debat natuurlijk al een tijdje aan de gang is, en dan vooral over de inkrimping van de veestapel. Sommigen zijn voor, sommigen zijn tegen, anderen zeggen dat dat vanzelf zal gebeuren omdat de landbouwers niet genoeg middelen hebben om de investering te doen. Sowieso, als het al dan niet tot een inkrimping komt, zal het zeker wat ons betreft met een warme sanering moeten zijn.

Ook een bioboer reageerde en geloofde niet in de reductie van 60 procent voor varkens- en pluimveehouders. Hij zei dat de mensen niet de middelen hebben om dat te financieren.

Minister, de afspraak was om eind dit jaar een definitief kader te hebben. Is er al duidelijkheid over hoe de regering de extra middelen zal aanwenden? Zo ja, hoe groot zal het deel zijn dat naar de landbouwsector gaat en hoe zal dit concreet worden ingevuld? Hoe staat u tegenover een eventuele warme sanering als gevolg van en tevens als gedeeltelijke oplossing voor de stikstofcrisis? Zult u maatregelen nemen om een koude sanering tegen te gaan, en zo ja, welke? De belangrijkste vraag staat blijkbaar niet op mijn papier: wat is de stand van zaken in het stikstof-dossier? (*Gelach*)

De voorzitter: Die laatste vraag heeft een repetitief karakter, collega Sintobin. Ze wordt sowieso toegevoegd.

Stefaan Sintobin (Vlaams Belang): Ik weet het, maar het is toch de belangrijkste vraag. De andere zijn ook belangrijk natuurlijk.

De voorzitter: Mevrouw Schauvliege heeft het woord. Zij legt meer de link naar de biologische landbouw.

Mieke Schauvliege (Groen): Mijn vraag sluit hier eigenlijk naadloos bij aan. Vorige week werd in De Standaard een scenario rond de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) op tafel gelegd, het eerste scenario dat wij als parlement effectief konden lezen. Als reactie hierop luidde Bioforum de alarmbel. Volgens hen leiden de scenario's van PAS die op tafel liggen tot een groot probleem voor de biolandbouw. In dit scenario zou er vooral gekeken worden naar emissiearme stallen, waarbij men voor een goede werking een gesloten stal nodig heeft.

Voor een bioboer, die de dieren op een meer natuurlijke manier wil houden door ze vrije toegang te geven tot de buitenlucht, is er geen sprake van een gesloten stal.

Minister, wat betekent dat scenario voor de biolandbouwer? Klopt het dat het voorliggende scenario een stikstofreductie van 60 procent voor alle landbouwbedrijven zonder emissiearme stallen vereist?

Wordt er naast een procentuele daling ook gekeken naar de absolute stikstofemissies? Zo is de minimale ruimte per dier bij biolandbouwbedrijven groter en zullen er dus voor een welbepaalde oppervlakte minder dieren in een biobedrijf staan dan in conventionele landbouwbedrijven. Een kleiner aantal dieren betekent alleszins een kleinere primaire stikstofuitstoot.

In dit scenario lijkt het alleen nog maar rendabel om aan schaalvergroting te doen en dus veel dieren te houden, zodat een emissiereductiesysteem dat 60 procent stikstofuitstoot kan verwijderen, economisch haalbaar is. Het gaat met andere woorden om een ammoniakemissiearme stal. Is het uw bedoeling om landbouwbedrijven te sturen naar meer grootschaligheid?

Op Europees niveau zijn er doelstellingen rond het areaal waar aan biologisch landbouw moet worden gedaan – dat kwam daarnet ook ter sprake – en ook in Vlaanderen zijn er verschillende actieplannen en doelstellingen. Zult u erop toezien dat de uiteindelijke PAS-regeling geen grote negatieve impact heeft voor de biologische landbouw? Zal daarbij een onderscheid worden gemaakt tussen biologische en niet-biologische landbouw, aangezien er specifieke regels en doelstellingen bestaan voor biologische landbouw?

Naast de stikstofproblematiek zijn er nog heel wat andere problematieken waar de landbouw mee kampt en waar biologische landbouw een antwoord op tracht te bieden. Zo lezen we nog in het strategisch plan voor biologische landbouw 2018-2022 dat bij biolandbouw de beste praktijken op milieugebied worden gecombineerd met een hoog niveau van biodiversiteit, de instandhouding van natuurlijke hulpbronnen, de toepassing van strenge normen op het gebied van dierenwelzijn en een productie die is afgestemd op de voorkeur van bepaalde consumenten voor producten die worden vervaardigd met natuurlijke stoffen en procedés.

De stikstofproblematiek moet zeer ernstig worden genomen, maar biolandbouw heeft als expliciete doelstelling om goede resultaten te boeken op het vlak van biodiversiteit, bodemkwaliteit, dierenwelzijn, het vermijden van chemische bestrijdingsmiddelen enzovoort. Minister, worden deze elementen meegenomen in de PAS-scenario's, waarbij we ervan uitgaan dat de impact op natuur en biodiversiteit integraal worden bekeken en niet louter vanuit de overmaat aan stikstof?

De voorzitter: Minister Crevits heeft het woord.

Minister Hilde Crevits: Collega's, deze twee vragen gaan over een thematiek die hier de komende periode vermoedelijk nog wel aan bod zal komen.

Collega Sintobin, het is pas in een latere fase dat het duidelijk zal zijn hoe de voorziene stikstofprovisie ingezet zal worden. De diverse scenario's worden nu onderworpen aan een passende beoordeling en dan moet er een plan-milieueffectrapport (MER) opgemaakt worden. Over dat plan-MER volgt dan een openbaar onderzoek. De scenario's moeten ook omgezet worden in concrete maatregelen en regelgeving. Er is dus wel nog een traject te gaan waarover een akkoord bereikt moet worden. Ik zie u fronsen. Het eerste wat we nu moeten doen is het proberen eens te worden over het scenario – één of meerdere – dat in het MER gestoken wordt. Die scenario's worden nu in een passende beoordeling gestopt. Je kunt moeilijk met scenario's die niet passend beoordeeld zijn naar een openbaar onderzoek gaan. Dat is natuurlijk een beetje vreemd. Hetgeen in de krant gestaan heeft, is een ontwerp van scenario waar we nu de passende beoordeling op loslaten. Dat zal, vermoed ik, nog een paar dagen duren.

Wat de vraag over de sanering en de maatregelen betreft. Ik zou het heel spijtig vinden als we de discussie gaan verengen tot een pro of contra warme of koude sanering. Ik heb al gezegd dat ik het verschrikkelijk vind als de maatregelen die we nemen en de onzekerheid die er nu is – we kunnen er niet omheen dat er onzekerheid is, zeker bij onze landbouwers – bij boeren zou leiden tot grote armoede. Maar we moeten nu wel vastleggen waar de lat ligt. En dan is het voor mij elementair – en dat onderstreep ik, collega's – dat er flankerend beleid gevoerd zal worden om mensen te begeleiden in de transitie die we moeten maken. Een stikstofoplossing zal altijd gepaard moeten gaan met flankerend beleid. Maar om dat flan-

kerend beleid te kunnen vastleggen, moet je weten wat de impact is van de maatregelen op de subsector en de boeren. Dat gaat dan niet over de stikstofimpact, maar over de sociaal-economische impact voor de mensen. En zo kun je dan komen tot de meest efficiënte ondersteuning.

Armoede is iets wat misschien bij een aantal mensen nu al aanwezig is, maar de regelingen die we treffen, mogen mensen die bijvoorbeeld al zware leningen zijn aangegaan om emissiearme stallen te bouwen, niet in extra grote problemen brengen.

Als je zegt warm of koud scenario, dan is voor mij ook het volgende belangrijk in het debat. Tegenover boeren die sowieso al van plan waren om te stoppen, heb je ook jonge boeren die een toekomst willen schrijven. Voor mij is het ook van belang dat een substantieel aandeel van de middelen die we investeren in flankerend beleid ook gaat naar jonge mensen om hun toekomstperspectief te geven en om hun de kans te geven om te investeren in bijvoorbeeld emissiearme stallen.

Dan de vraag rond de 60 procent. In alle scenario's, collega's, is een reductie voor varkens- en pluimveestallen die nog niet emissiearm zijn, opgenomen. Oude stallen die nog niet emissiearm zijn, hebben een grote milieu-impact en er zijn daar nog zeer grote winsten te boeken via innovatieve technieken. Dat weten jullie allemaal. Het is van belang dat we die op een fatsoenlijke wijze gaan benutten. In de PAS-lijst staan reductiepercentages van 50 tot 70 procent voor pluimvee- en varkensstallen. Die ammoniakemmissiereductieverplichting (AEA) bestaat al sinds 2004. Ik loop nu niet voorop op de definitieve beslissing, maar iedereen ziet dat daar winsten te boeken zijn.

Dan gaan we kijken naar de absolute stikstofemissies. De beoordeling van de impact van een individueel bedrijf wordt gedaan bij het verlenen van een omgevingsvergunning. Dat is een materie waarvoor de minister van Omgeving bevoegd is. Daarbij is niet de ruimte per dier van belang maar wel de effectieve impact op de nabijgelegen beschermingszone. En dat wordt soms wel eens vergeten. De beoordeling gebeurt daar altijd concreet per bedrijf waarbij het aantal dieren uiteraard in rekening gebracht wordt. De PAS heeft ecologische doelstellingen door het verminderen van de stikstof-impact op onze natuurgebieden. Het sturen naar een bepaald niveau van schaal-grootte maakt daar eigenlijk geen deel vanuit. Het is enkel de totale impact van het bedrijf dat wordt bekeken op het nabijgelegen gebied.

Om de biosector eventjes in het vizier te brengen: ik begrijp absoluut de bezorgdheden van de biosector. We zullen, zoals ik al vaker gezegd heb, oplossingen op maat nodig hebben. We zullen ook bedrijven moeten begeleiden in het vinden van de juiste aanpassingen aan het bedrijf. Dat geldt voor alle bedrijven, dus ook voor de biosector.

De PAS vertrekt in eerste instantie van de aanpak van stikstof. Daarbij is het niet van belang hoe dit tot stand is gekomen, maar wel wat de impact ervan is. Daarin moeten we dus goede keuzes maken.

Er zijn uiteraard nog heel wat andere problematieken in de landbouw. Collega Schauvliege heeft daar ook terecht naar verwezen. Biolandbouw heeft zeker een aantal onmiskenbare ecologische voordelen, ook op het vlak van biodiversiteit, bodemkwaliteit, dierenwelzijn enzovoort. De PAS focust op stikstof en heeft tot doel de impact van stikstof te doen dalen, net omdat dat ook noodzakelijk is voor de verbetering van de biodiversiteit. Het PAS-arrest, de ministeriële instructie en de bijhorende richtlijnen vertrekken dus allemaal vanuit de aanpak van een overmaat aan stikstof.

Het is echt belangrijk dat we een doelstelling vooropstellen. Wellicht zal dat per sector zijn. Dan zullen we ook maatregelen op maat moeten nemen om ook tegemoet te komen aan bepaalde bezorgdheden en om op basis van de socio-economische impactanalyse het juiste flankerend beleid uit te werken.

De tijd dringt echter, collega's. Daar ben ik het absoluut mee eens. Het is wel een ontzettend groot en belangrijk dossier, en we willen niet in het bad springen met een oplossing die dan over twee of drie jaar weer op de helling zou worden gezet. Dat is de reden waarom we die analyses echt heel grondig aan het maken zijn.

De voorzitter: De heer Sintobin heeft het woord.

Stefaan Sintobin (Vlaams Belang): Minister, bedankt voor het antwoord. Ik stel opnieuw vast dat bepaalde zaken eerst in de media komen, en dan in het parlement. Ik vraag me af hoe dat allemaal in zijn werk gaat. Er wordt toch enorm veel gelekt, waardoor er eigenlijk discussies ontstaan die niet nodig zijn, waardoor ik vragen moet stellen in deze commissie, wat eigenlijk misschien ook niet nodig is. Ik wil het debat inderdaad niet verengen tot warme of koude sanering. Ik denk dat we eerst het debat zullen moeten voeren over de vraag of we voor of tegen het inkrimpen van de vee-stapel zijn. Dat zal al een eerste kwestie zijn. Ik ben het wel eens met u dat het ook moet gaan over flankerend beleid. Die twee jonge kerels waarmee ik vrijdag heb gesproken, die waren respectievelijk 20 en 22 jaar. Ze waren echt vol ambitie om het bedrijf van de ouders voort te zetten. Ze willen investeren. Ze willen nieuwe technologieën toepassen. Ze willen werken met innovatieve technieken. Ze doen dat trouwens. Dat is ook zo'n misvatting in de media en wellicht ook in de scholen. Het lijkt wel alsof de landbouwsector nog de landbouwsector van honderd jaar geleden is, maar dat is niet zo. Veel landbouwers hebben al heel veel inspanningen gedaan de afgelopen jaren.

De bezorgdheid was echter de volgende. Die ene persoon zei het letterlijk zo: 'Ik weet niet of ik morgen nog mijn bedrijf heb.' Daarover gaat het natuurlijk in heel dat stikstofdossier. Het gaat over rechtszekerheid, zegt hij. Hij vraagt zich af wat hij moet doen, aangezien hij op het einde van het jaar net zo goed bericht kan krijgen dat hij zijn bedrijf moet sluiten omdat daar een beschermd natuurgebied is. Ik heb vroeger, in 2016, reeds zulke bedrijfjes bezocht, toen heel dat verhaal van die stikstof begon. Een paar bomen bij elkaar, en plotseling, van de ene dag op de andere was dat beschermd natuurgebied en werd men geconfronteerd met een oranje of rode code. Ik wil maar zeggen, het gaat vooral over werkzekerheid.

Minister, men hoeft niet rond de pot draaien. Hiervoor zitten we in de politiek. Binnen de Vlaamse Regering zijn er natuurlijk tegengestelde visies. Ik heb het debat gevolgd over het klimaatplan en de inspanningen die de landbouwsector moet doen: het is duidelijk dat de minister van Omgeving niet op dezelfde golf-lengte zit als de minister van Landbouw en Economie. Ik denk dat dat in het stikstofdossier natuurlijk nog meer naar boven zal komen. Ik vrees er een beetje voor, maar hoop dat we een genuanceerde oplossing zullen krijgen. Als het inderdaad het ergste scenario wordt, dan voorspel ik – dat voel ik aan in de landbouwsector – dat er misschien opnieuw een mars op Brussel zal zijn, wat we misschien liever niet hebben.

De voorzitter: Mevrouw Schauvliege heeft het woord.

Mieke Schauvliege (Groen): Minister, bedankt voor uw antwoord. Ik begrijp dat de PAS gaat over de impact van stikstofdepositie op de omliggende natuur. Maar ik denk toch dat we het niet zo eng mogen bekijken.

Ik heb dan ook een bijkomende vraag. U hebt in het klimaatplan aangekondigd dat de Vlaamse Regering het krachtige broeikasgas methaan 2030 met 30 procent wil verminderen. U wilt dat doen door aangepast veevoeder voor koeien te voorzien. Die voeders zorgen ervoor dat koeien minder in staat zijn om gras te eten. Maar dat betekent natuurlijk ook dat men uitgaat van een productiemodel, een landbouwmodel waarbij koeien op stal staan en minder grazen in de weide. Minder grazen in de weide betekent ook minder koolstofopslag, en het heeft natuurlijk ook een impact op de aanwezigheid van historische graslanden en de natuurwaarde die

die historische graslanden dan met zich meebrengen. Want in se zouden die dan minder nodig zijn voor de landbouwbedrijfsvoering. Dit heeft natuurlijk ook een rechtstreekse impact op biolandbouwers.

Mijn vraag is heel concreet: hoe zult u deze klimaatmaatregelen verzoenen met de belangrijke rol die de landbouw ook speelt op het vlak van biodiversiteit, en meer bepaald de biolandbouw? En dan heb ik het niet over de impact die ze hebben op de omgevende natuur ten gevolge van de stikstofdepositie, maar de impact door de beheermaatregelen van het begrazen van de graslanden, die dan toch minder aantrekkelijk worden als die maatregel erdoor komt.

De voorzitter: Mevrouw Rombouts heeft het woord.

Tinne Rombouts (CD&V): Ik was eveneens aangedaan door het artikel in de krant. Minister, ik denk dat zij die die lekken naar de krant brengen, eigenlijk nog niet half inschatten welk effect het debat van stikstof heeft op enerzijds de sector maar anderzijds ook op de gezinnen die achter die sector staan. Het gaat over land- en tuinbouwers, over jongeren die een toekomst willen uitbouwen in onze landbouw, en die dagdagelijks willen zorgen voor onze gezonde, duurzame en lekkere voeding. Men beseft echt niet welke impact deze hele discussie en die onzekerheid op hen heeft. Zo'n eenzijdig of half lek heeft een enorme impact.

Minister, in het artikel klonk het als volgt: 'Er ligt een scenario voor om de stikstofcrisis te bezweren.' En dan werd er gesproken over 58 veebedrijven die dicht moeten. "De varkens- en kippenhouders moeten hun uitstoot met 60 procent terugschroeven." Minister, er werd heel duidelijk gesproken over 58 bedrijven die dicht moeten. Stel dat dat dat ook jonge land- en tuinbouwers zijn, dan ga ik ervan uit dat er ook nog ruimte is voor een verplaatsing en voor het uitbouwen van een toekomst voor zij die die 58 bedrijven beheren.

In het hele artikel werd niet verwezen naar de industrie die inspanningen moet doen of naar de mobiliteit die inspanningen moet doen, terwijl we weten dat daar ook hele grote uitdagingen liggen. Er wordt nu reeds een onderscheid gemaakt tussen de chemische NOx en anderzijds de natuurlijke ammoniak, waar we toch wel vragen bij kunnen stellen. Ik wil dus toch wel vragen of ik daaruit moet afleiden dat er enkel eenzijdig gekeken wordt. Of wordt er ook naar de andere sectoren gekeken?

Een tweede punt waar ik nog even bij wil stilstaan, is de problematiek waar de bedrijven vandaag mee te maken krijgen die een verlenging hebben moeten doen van hun vergunning. Zij zaten de afgelopen maanden namelijk in een onzekere periode. Zij hebben een verlenging gevraagd, en tot december 2021 kon men dat volgens de richtsnoeren krijgen als zij hun bedrijfsvoering verder willen voeren. Wil dit zeggen dat zij in december dit jaar, met andere woorden nu, met een dossieropbouw bezig moeten zijn om opnieuw een verlenging te kunnen krijgen?

Eigenlijk weten we niet welke richting de regelgeving uitgaat, dus zij zitten vandaag eigenlijk in een heel preciaire situatie. Ik heb minister Demir al verschillende keren gevraagd of we daar niet naar een overbruggingsregeling kunnen gaan, en of een decretale verlenging hier niet de beste oplossing is om toch rechtszekerheid te kunnen bieden. Ik wil u ook vragen of dit ook onderdeel uitmaakt van de onderhandelingen en of u daar mogelijkheden voor oplossingen ziet om op korte termijn knopen te kunnen doorhakken.

En als laatste puntje wil ik even aansluiten bij de tussenkomst van collega Schauvliege, die aangeeft dat we de problematiek niet te eng mogen bekijken. Ik heb soms het gevoel dat het afhankelijk is van de kant van waaruit we het bekijken.

Ik ben het ermee eens dat als we naar duurzame aspecten en duurzame land- en tuinbouwmogelijkheden kijken, we dat in het geheel moeten bekijken en alles mee in ogenschouw moeten nemen. We mogen niet de ene en de andere zo eng tegenover elkaar afwegen, want ik denk dat er heel wat voordelen binnen de biologische landbouw zijn, maar ook weer binnen andere systemen. Ik hoop dat we het geheel en alle aspecten in het debat kunnen meenemen, en niet de ene of de andere viseren.

De voorzitter: De heer Nachtergaele heeft het woord.

Joris Nachtergaele (N-VA): Minister, het is natuurlijk niet gemakkelijk om een debat te voeren over beleid in voorbereiding en over opties die nog niet definitief genomen zijn, en zeker niet als dat gebeurt op basis van wat er in een krantenartikel verschijnt. Maar uiteraard deel ik ook de bezorgdheid van de collega's wanneer het gaat over rechtszekerheid en over duidelijkheid voor de landbouwsector.

Ik wil nog eventjes terugkomen op dat solidariteitsprincipe, dat toch aanvaard lijkt te zijn. Ik wil eraan herinneren dat dat een vraag is van de landbouwsector zelf. Ik denk dat dat ook een goede zaak is, dat we de lasten in dit debat een stuk gaan verdelen, om te vermijden dat in bepaalde gebieden van Vlaanderen landbouw sowieso onmogelijk zou worden. Want de basisvraag blijft hier toch welke daling van de stikstofuitstoot ervoor kan zorgen dat we in Vlaanderen een juridisch sluitend en duurzaam kader hebben, waarop de vergunningsverlening kan worden gebaseerd en waarbij we een vergunningsstop en immense economische schade kunnen vermijden.

Ik zou dus voor sereniteit durven blijven pleiten in dit debat. Het solidariteitsprincipe lijkt mij een goed principe, maar we moeten inderdaad zorgen dat we hier ook niet aan overshooting of undershooting gaan doen.

Ik dacht dat collega Coel nog even wou tussenkomen over de effecten op de bio-landbouw.

De voorzitter: Ik geef eerst het woord aan collega Vandenhove.

Ludwig Vandenhove (Vooruit): Voorzitter, minister, collega's, ik wil ook heel kort even reageren. Ik sluit me aan bij collega Schauvliege. De bekommernis die zij formuleert, niet alleen ten aanzien van de biologische landbouw, maar ook van de kleinere landbouwbedrijven, mogen we toch niet onderschatten.

Minister, ik begrijp uw bekommernis over de armoedeproblematiek en de problemen bij de landbouwers heel goed, maar ik vind dat we de discussies altijd gescheiden moet houden. We moeten proberen te zorgen voor iedereen die in Vlaanderen onvoldoende inkomen heeft om op een normale manier door het leven te gaan. We hebben middelen genoeg in Vlaanderen om dat te doen. Dat is een kwestie van keuzes. Ik vind dus niet dat eventuele armoede en het feit dat bedrijven financieel in de problemen zouden komen, in dezen altijd een argument mogen zijn.

Ook in dit debat mis ik het verband tussen de maatregelen en de grootschaligheid. Het is een beetje hetzelfde als in het debat over de CO₂-problematiek, die deze namiddag ongetwijfeld uitgebreid aan bod zal komen. De commentaren en de kritiek die nu vanuit bepaalde hoeken komen – en je kunt daar voor of tegen zijn – zijn inderdaad ook dat de aanpak van de CO₂-problematiek er misschien voor gaat zorgen dat landbouwers die nu al grootschalig zijn en die het zich kunnen veroorloven om de technische aanpassingen te doen die voorgesteld worden, die ook gaan doen, en dat de kleinere, onder andere de bioboeren, eruit gaan vallen. Er is dus een vergelijking te trekken tussen de CO₂-problematiek en de stikstofproblematiek.

Ik ben zelf al lang vragende partij om daar eens een fundamenteel debat over te voeren in Vlaanderen en ook in deze commissie. Iedereen heeft natuurlijk haar of zijn standpunt, maar ik stel vast dat we daar, met alle respect, niet in slagen. Ik zou mij ook willen aansluiten bij de collega die daarnet zei dat dat soort debatten sereen moet gebeuren, met argumenten pro en contra. Laat dat duidelijk zijn.

Collega Rombouts, ik hoor u altijd zeggen: wat moeten andere sectoren doen? Ik ga daar geen polemieken over beginnen, want dat is een ander debat. Maar gisterenavond en vandaag wordt het nieuws beheerst door het feit dat een bepaalde andere sector, zijnde het bedrijfsleven, de elektriciteitsproductie, inderdaad ook moet inleveren op het vlak van stikstof. Dat debat is dus volop aan de gang. Maar in de plaats van dat met flarden en via de media te doen, laten we dat globaal doen. En aan de jongere collega's of de collega's die niet zo lang meedraaien in de politiek als ik: ik heb inderdaad nog de tijden gekend dat iets niet in de media kwam vooraleer er daadwerkelijk een beslissing was. Nu zijn alle politieke partijen in datzelfde bedje ziek. Laat ons dus niet naïef zijn om te zeggen dat deze of gene gelekt heeft vooraleer er een beslissing was.

De voorzitter: De heer Coel heeft het woord.

Arnout Coel (N-VA): Voorzitter, ik heb nog een aantal bedenkingen. Zoals collega Nachtergaele zegt, is het beslissingsproces lopende. Ik wil mij dus beperken tot het uiten van een aantal bezorgdheden, in de hoop dat die in het finale compromis aan bod zullen komen.

Ten eerste, over de timing: voor de algemene Vlaamse economie, om vooruit te kunnen met onze vergunningen in het algemeen, breder dan landbouw, is het van belang dat we snel tot een akkoord komen. Maar ook voor de individuele boer en landbouwer is het van belang dat het nu vooruitgaat. Wie een aflopende vergunning had, heeft inderdaad de kans gehad om die met een jaar te verlengen. Maar we moeten nog een heel technisch proces doorlopen, zodra de politieke deal is gesloten. Enige duidelijkheid voor de mensen op het terrein is dus toch dringend.

Ten tweede heb ik een bezorgdheid. Als we naar generieke maatregelen gaan – en als we de krant mogen geloven, gaat het die richting uit – wil ik toch pleiten voor voldoende tijd om die maatregelen te implementeren op individueel bedrijfsniveau.

Verder heb ik een bezorgdheid over wat dan het meetmoment is ten opzichte van welk punt de inspanningen zullen moeten worden geleverd. Er zijn bedrijven die de voorbije jaren al wat inspanningen hebben gedaan, misschien nog niet AEA, maar wel andere inspanningen die ook tot reductie hebben geleid. Zullen zij dan ook nog die 60 procent moeten doen, of die 15 procent, naargelang de taak van de landbouw waarin ze actief zijn? Of zullen die inspanningen deels worden meegenomen?

Ik wil mij ook aansluiten bij de bezorgdheden rond de risico's voor de bioboeren, maar eigenlijk ook voor de kleinere conventionele boeren. In de plannen die nu voorliggen, zullen ze potentieel sterker worden geraakt dan bedrijven die al de weg hadden ingeslagen naar schaalvergroting, technologische innovatie en die al de nodige middelen hebben gegenereerd om die investeringen te doen. Dat lijkt mij ook iets dat we moeten bekijken.

Ik begrijp de keuze voor technologische innovatie en dat AEA-stallen een goede weg vooruit zijn. Maar ik zou die toch ook niet als de heilige graal willen beschouwen. Want met AEA focus je natuurlijk op het einde van de cyclus. Je probeert de uitstoot, de emissie op te vangen. Je zou ook kunnen kijken naar de start van het proces en proberen om de ingevoerde stikstof via veevoeder te reduceren en meer te gaan naar lokaal gesloten stikstofkringlopen, waarbij er meer grondgebonden wordt gewerkt. Dat lijkt mij een invalshoek die het bekijken waard is en die ook

meer kansen biedt voor bio- en conventionele kleinere boeren die op die manier werken. Of beter: kleine of grote boeren, als je met een lokaal gesloten stikstof werkt, is dat sowieso een goede zaak voor onze problematiek in Vlaanderen.

Collega Sintobin had het over de sanering. Uiteraard zijn we voorstander van een flankerend beleid om de boeren die niet mee kunnen in dit hele verhaal te ondersteunen. Maar we moeten ons toch de vraag stellen of het dan de beste besteding van belastinggeld is om boeren uit te kopen, om te zeggen: 'Hier is een zak geld, nu vragen wij u om te stoppen.' Is het dan niet beter om datzelfde geld te gebruiken om boeren te begeleiden in hun transitie naar een duurzamere bedrijfsvoering die economisch haalbaar is, om bepaalde boeren uit hun lock-in te halen – ze hangen vast aan dure leningen –, om daarop in te zetten en hen te begeleiden naar een andere bedrijfsvoering? Zo blijven we met meer boeren over en misschien wat minder dieren. Dat lijkt me dan een te verkiezen optie boven grotere productie-eenheden met veel dieren, maar minder boeren die er economisch nog aan uit kunnen.

Tot slot wens ik alle betrokkenen rond de tafel veel wijsheid. Ik hoop dat er snel tot een krachtig plan kan worden gekomen waarin een geïntegreerde aanpak vooropstaat die niet alleen focust op stikstof, maar die ook breder naar klimaat- en andere milieu-uitdagingen kijkt. Veel succes met de onderhandelingen, minister.

De voorzitter: Minister Crevits heeft het woord.

Minister Hilde Crevits: Dank u wel, collega's. Collega Coel, ik kan met veel zaken die u hebt gezegd akkoord gaan. Maar ik ben toch wel wat verbaasd. Uw partijvoorzitter zei vorig weekend op de televisie dat de toekomst aan de innovatie is. En innovatie vraagt soms ook wel een zekere schaal. Dus als u hier nu komt zeggen dat u eigenlijk liever allemaal kleintjes wilt, vind ik dat daar een beetje haaks op staan.

Groot of klein, een boer moet zijn productiemodel kunnen kiezen. Dat is voor mij extreem belangrijk. Waar ik het wel mee eens ben – en vergeef me als ik de aandacht daar misschien iets te veel op gefocust heb –, is dat we de AEA niet als heilige graal mogen beschouwen. Daar ben ik het mee eens. Er zijn de voedertechnieken, en heel veel zaken die we in de strijd kunnen werpen. Dat we dat palet breed moeten houden, daar ben ik het eigenlijk wel mee eens. Er zijn trouwens nog andere collega's die dat gevraagd hebben.

Collega Sintobin, het klopt voor mij absoluut dat deze problematiek zowel de natuurambities als de nood aan rechtszekerheid in balans moet houden. Vandaar dat we een doordachte inschatting willen maken, maar om die te kunnen maken, hebben we wat tijd nodig. We zitten nu dus in een periode van onzekerheid die niet te lang mag duren. Ik vind dat ook niet leuk, niet aangenaam, maar we willen wel doordacht te werk gaan.

Zoals gezegd, kan de reductie op veel manieren gebeuren. Eigenlijk zou het ideaal zijn als je aan de boeren een instrumentenkoffer kunt aanbieden, een palet aan maatregelen waaruit ze kunnen kiezen hoe ze aan de slag willen gaan. Ik denk dat het collega Coel was die het had over voeding die van elders komt. Wij hebben een heel interessant onderzoeksproject lopen, net om voederadditieven voor de bio-rundveesector te ontwikkelen. We hebben dus ook oog voor de deelsectoren die eraan hangen en die ook voor tewerkstelling kunnen zorgen.

Collega Sintobin, u zei daarnet 'werkzekerheid' en u bedoelde waarschijnlijk rechtszekerheid. Ik zei tegen de voorzitter: het is werkzekerheid én rechtszekerheid. Daarop zei de voorzitter dat er sowieso werkzekerheid is, maar dat een eerlijk inkomen het probleem is. En de rechtszekerheid is er ook nog altijd niet.

Biolandbouw is zeker een aandachtspunt voor mij. In het bijzonder moeten we oplossingen op maat vinden.

Collega Rombouts, over de grote bedrijven: het gaat erom dat dat bedrijven zijn die in het huidige kader al weten waar er een heel grote impact is op een bepaald gebied, en dat ze dus op die locatie niet meer kunnen verdergaan. Ik heb in de regering ook al gevraagd om daarvoor meer spoed te zetten achter de uitfasering. Die mensen weten al zo lang dat het daar niet kan, en eigenlijk is het toch belangrijk dat we daar snel en efficiënt werk van maken.

De vergunningverlening is belangrijk, ook de verlenging is een terecht aandachtspunt. Het is belangrijk dat er een heel goede overgangsregeling komt. Ook daar tikt de klok, want als boeren een dossier indienen en er is geen kader om te vergunnen, dan moeten die boeren wel kunnen voortwerken, anders zijn ze de facto in de onmogelijkheid om te werken.

Collega Nachtergaele, u had het over de solidariteit. Het zal altijd een kwestie zijn om de stikstofdepositie te verlagen door een combinatie van een generiek beleid, en daarbovenop een specifiek beleid.

Collega Vandenhove, u had het over armoede. Ik vind dat je in dezen die twee niet kunt loskoppelen. We hebben ook zoiets als 'pacta sunt servanda'. Als een bedrijf een vergunning heeft gekregen en mag exploiteren, en je komt dan plots met een nieuwe regelgeving, dan moet je mensen begeleiden en zorgen dat ze eraan kunnen voldoen. In die zin vind ik dat de twee niet losgetrokken moeten worden van elkaar. Het flankerend beleid zal sowieso belangrijk zijn. Dat betekent dan dat flankering zowel financiële ondersteuning betekent, alsook voldoende tijd om bepaalde evoluties te maken. Ik was zeer gelukkig met die uitspraak, collega Coel, dat er voldoende tijd moet zijn. Ik vind ook dat dat moet, om het voor iedereen haalbaar te maken.

Dan is er de problematiek van de voedermaatregelen. Daar gebeurt onderzoek rond. Nogmaals, het is mijn ambitie om tot zo'n instrumentenkoffer te komen.

Ik meen dat er nog een opmerking was van collega Schauvliege, over de dieren en het buitenlopen, en de koolstofopslag. Het is interessant om in die zin eens te kijken naar het gemeenschappelijk landbouwbeleid, collega Schauvliege. Daar willen wij ook enorme budgetten inzetten in koolstofopslag. Ik wil echt een zeer stimulerend beleid – daar gaan we het deze namiddag ongetwijfeld ook nog over hebben – om, door de manier waarop de bedrijven werken, de koolstofopslag in de bodem groter te maken. We gaan daar ook vergoedingen voor geven. Het is de eerste keer dat we dat gaan doen. Ik hoop dat daar enorm veel boeren op inschrijven. Als het nodig is, gaan we daar ook extra budgetten op inzetten. Ik vind dat een heel belangrijke maatregel naar de toekomst toe. Dat kan al een stukje soelaas brengen aan de zorg die u had. Het is geen wettelijke verplichting. Dat kan niet, want dan zouden we bepaalde teelten gewoon onmogelijk maken. Het kan wel zeer stimulerend zijn voor onze boeren, en het kan misschien ook voor een stuk soelaas brengen.

De stikstofregeling zelf, daar ga ik met veel verantwoordelijkheidszin verder aan meewerken, met als doel om onze boeren ook een toekomst te geven in Vlaanderen.

Wat ik niet wens – maar dat wenst niemand hier, denk ik – is dat Vlaanderen zich plots volledig tot het buitenland moet wenden om onze mensen van lekker, kwaliteitsvol, duurzaam voedsel te voorzien.

De voorzitter: De heer Sintobin heeft het woord.

Stefaan Sintobin (Vlaams Belang): Ik wil kort nog enkele zaken opmerken. Ik wil eerst collega Vandenhove bedanken omdat hij mij een 'jongere collega' noemt. Dat doet deugd.

Collega Nachtergaele, ik heb echt geen krantenartikel nodig om hier een vraag te stellen over het stikstofdossier. Het stikstofdossier is het belangrijkste dossier voor de toekomst van onze land- en tuinbouwsector. Ik wil ook niet aan overshooting doen. Ik dacht dat ik vrij sereen was. Maar ik heb natuurlijk mijn overtuiging en ik verdedig mijn standpunten – soms misschien wat fors, maar dat is nu eenmaal mijn stijl. Maar zeggen dat ik niet sereen zou zijn, daarmee ga ik niet akkoord.

Waar ik altijd wat een probleem mee heb, is het volgende. We spreken hier over de landbouwsector, over cijfers en over uitstoot. Maar het gaat nog altijd over bedrijven. Het gaat nog altijd over mensen en gezinnen die afhankelijk zijn van hun bedrijf. Nogmaals: het is voornamelijk de rechtszekerheid die ontbreekt. Stel u voor – ik weet niet wat u deed in uw vroeger leven – dat er u vandaag gezegd wordt dat het hier gedaan is in het Vlaams Parlement en dat u maar iets anders moet zoeken. Dat is allemaal niet evident. Ik denk dat de voorzitter, collega Dochy, daarvan kan getuigen. Landbouwers zijn een speciaal ras, die hun beroep met hart en ziel uitoefenen. Dat zijn soms heel jonge mensen die vol ambitie zitten om hun landbouwbedrijf de rest van hun dagen verder te zetten. We zeggen altijd dat er jonge landbouwers bij moeten komen. Als je die geen rechtszekerheid kunt bieden, zal het moeilijk worden. Zoals de minister zegt, gaat het om de toekomst van de landbouwsector. Minister, ik wens u veel succes bij de verdere onderhandelingen, want ik denk dat het nodig zal zijn.

De voorzitter: Mevrouw Schauvliege heeft het woord.

Mieke Schauvliege (Groen): Minister, we hebben al meerdere keren, naar aanleiding van de PAS-discussie, zowel hier als in de commissie Leefmilieu, opgeroepen tot een grondig debat over de toekomst van onze landbouw. Hoe willen wij dat die landbouw evolueert? Want het is pas als we daarop een echt antwoord hebben, dat we tot een goede PAS-regeling kunnen komen. Ik moet jammer genoeg vaststellen dat wij daar niet actief van op de hoogte worden gebracht en dat wij ons dus inderdaad moeten baseren op gelekte scenario's uit de krant. In de scenario's die we dan lezen, zien we dat er heel hard wordt ingezet op schaalvergroting en technische oplossingen, een recept dat al werd toegepast in het verleden en waarvan we moeten vaststellen dat het niet geleid heeft tot een goed resultaat, want dan zouden we niet in de situatie zitten waarin we ons nu bevinden.

Ik wil dus nogmaals een oproep doen. Wat ontbreekt er in de scenario's die we hoorden? Dat is een belangrijke rol voor biologische landbouw en voor familiale landbouw, die proberen om biodiversiteitsdoelen, landschapsbeheer en ook voedselvoorziening op een goede manier met elkaar te combineren. Ik wil u dus oproepen om met die twee actoren, de biologische landbouwers en de eerder kleinschalige familiale landbouwers, rekening te houden in alle scenario's die op dit moment op tafel worden gelegd. Ik wil u ook vragen om ons daar zo snel mogelijk bij te betrekken, want wij willen hier heel graag mee over discussiëren, niet om dingen af te schieten – want het is een heel moeilijk debat – maar om daar met alle beschikbare brains en ervaring samen een weg in te vinden.

De voorzitter: De vragen om uitleg zijn afgehandeld.